

סוגיה י: "אין תענית ציבור בבבל"

*

רקע

בין תענית יחיד לבין תענית ציבור יש כמה הבדלים:
 א. תענית יחיד מעלות השחר עד שקיעת החמה ותענית ציבור משקיעה עד שקיעה.
 ב. בתענית יחיד אסורות אכילה ושתייה בלבד, בתענית ציבור אסורים כל חמשת העינויים, ואסורה גם עשיית מלאכה.
 ג. סדרי התפילות של תענית ציבור שונים מסדרי התפילות של תענית יחיד.
 שמואל אומר שאין תענית ציבור בבבל, הראשונים נחלקו בהסבר הדין ובגדריו.

מקורות

א. יב: "אמר רב כהנא אמר רב יחיד שקיבל עליו תענית... אלא תשעה באב בלבד"
 ב. רש"י פסחים נד: ד"ה אין תענית ציבור בבבל
 תוס' יא: ד"ה אין
 רא"ש סי' ט
 רמב"ם הל' תעניות פ"ג הי"א
 ג. שו"ע סי' תקסח סע' ו ומשנה ברורה [בעיקר: סק"מ]
 סי' תקעה סע' י ומשנה ברורה סקכ"ה

הסבר הסוגיה

אמר שמואל אין תענית ציבור בבבל אלא תשעה באב בלבד". [גמ' יב:]

נחלקו הראשונים מדוע אין תענית ציבור בבבל:
 רש"י [פסחים נד: ד"ה אין תענית ציבור בבבל] מפרש: "הואיל ואין צריכין לגשמים אם גוזרין על דבר אחר אין חומר תענית ציבור נוהג בו".
 הרא"ש [סי' ט] מביא בשם הראב"ה שאין תענית ציבור בבבל מפני שאין בה נשיא, וקבלתם קבלה של יחידים ולא קבלה של ציבור.
 הרמב"ם [הל' תעניות פ"ג הי"א] פוסק: "כל תענית שגוזרין הצבור בחוצה לארץ אוכלים בה בלילה ודינה כדין שאר התעניות, שאין גוזרין על הצבור תענית כגון צום כפור אלא בארץ ישראל בלבד ובגלל המטר".
 מרש"י משמע שקביעתו של שמואל, שאין תענית ציבור בבבל, אינה קביעה עקרונית אלא טכנית בלבד. מעיקר הדין כל ציבור, בין בארץ ובין בחוץ לארץ, הגוזר תענית גשמים,

דינה כתענית ציבור. בבבל בלבד שאינה צריכה לגשמים אין תענית ציבור נכח מפרש הריטב"א (ד"ה גמ' אמרו ליה) בדעת רש"י].

הראב"ה חולק על רש"י, ולדעתו קביעתו של שמואל היא קביעה עקרונית. תענית ציבור אינה תלויה בכמות המתענים אלא בנשיא המגדיר את תושבי המקום כציבור ולא כאוסף יחידים.

הרמב"ם חולק על שניהם. לדעתו תענית ציבור נוהגת בחוץ לארץ כשם שנוהגת בארץ, וכוונת שמואל לסוג מסויים של תענית ציבור הנוהג בארץ בלבד. הרמב"ם סובר שכל הדינים המאפיינים תענית ציבור נוהגים גם בארץ וגם בחוץ לארץ [עיי' פ"א הל' ז-ט, טו-יז ופ"ד הי"ח], חמשה עיניים ותענית משקיעה עד שקיעה מאפיין תעניות גשמים בארץ ישראל, ודין זה אינו נוהג בחוץ לארץ. הרמב"ם סובר שארץ ישראל היא "ארץ אשר ה' א-להיך דרש אתה תמיד עיני ה' א-להיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה". עצירת גשמים בארץ ישראל מהווה נתק בין אבינו שבשמים לבניו, ועל נתק זה תקנו חכמים תענית ייחודית.

סיכום

שלושה הסברים בראשונים לדין שאין תענית ציבור בבבל:

- א. ראב"ה: בחוץ לארץ אין נשיא, ואוסף של יחידים אינו יכול לתקן תענית ציבור.
- ב. רש"י: בבבל אין צריכים גשמים, ולכן אין סיבה לתקן תענית ציבור.
- ג. רמב"ם: יש תענית ציבור בבבל, ודינו של שמואל מתייחס לתענית גשמים שהיא ייחודית לא"י.

הלכה

השו"ע [ס" תקעה סע' י] פוסק כרמב"ם שגוזרים תענית ציבור רק במקרה של עצירת גשמים בארץ ישראל. בסימן תקסח [סע' ו] הוא מוסיף שלכן יחיד שקבל על עצמו תענית מתענה תענית יחיד, ואין חוששים שמא קיבל על עצמו תענית רבים.

המשנה ברורה [סקכ"ה] מפרש שאין תענית ציבור בחוץ לארץ מפני שאין בה נשיא, ולכן הוא מביא ספק באחרונים האם כיום שאין נשיא בארץ ישראל מתענים תענית ציבור.